
Allochtone en autochtone jongeren: hoe groot is het verschil?

Peter Cuyvers, Frank von Meijenfeldt, Hajee van Houten
en Frans Meijers

1. Inleiding

Lange tijd is men er in Nederland van uitgegaan dat het grootste deel van de etnische minderheden hier tijdelijk verbleef. Vanuit dit perspectief was het zowel voor de hand liggend als gemakkelijk om 'behoud van de eigen cultuur' in het beleid een grote betekenis te geven. In de jaren tachtig werd evenwel duidelijk dat verreweg de meeste allochtonen hier voorgoed zouden blijven. Dit betekende dat het beleid de koers flink moest gaan verleggen. De marginale positie van de allochtonen kon niet langer behandeld worden als een probleem dat zich na verloop van enige tijd 'vanzelf' zou oplossen (zie ministerie van Binnenlandse Zaken 1983). De oplossing van dit zogenaamde minderhedenvraagstuk wordt boven alles gezocht in het toeleiden van allochtonen naar de arbeidsmarkt, vooral via het verhogen van hun onderwijsdeelname. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid vat in de brief, die haar advies 'Allochtonenbeleid' aan het kabinet vergezelt, een en ander samen: '(voorgesteld wordt) het huidige minderhedenbeleid te vervangen door een allochtonenbeleid dat beoogt de betrokken bevolkingsgroepen zelfstandig te maken en minder afhankelijk van overheidsvoorzieningen. Naast een intensivering van algemeen beleid stelt de Raad hiertoe een specifiek integratiebeleid voor, met de nadruk op arbeid, onderwijs en volwasseneneducatie' (WRR 1989).

In reactie op het WRR-advies stelt het kabinet dat 'in onderwijs en toeleiding tot de arbeidsmarkt de sleutel (ligt) tot volwaardige deelname aan onze samenleving. (...) Integratie staat niet tegenover identiteit; het voegt er een dimensie aan toe. Alleen wie voldoende Nederlands spreekt, wie een voldoende beroepsgerichte scholing heeft gekregen, wie heeft geleerd zich staande te houden (...) kan met behoud van eigen identiteit werkelijk voluit participeren' (Kabinetsstandpunt 1989, 3).

De prioriteiten komen te liggen bij de beroepsopleiding. Er worden versneld middelen ingezet in het LBO en het MAVO en de Regionale Besturen voor de Arbeidsvoorziening zullen 'stelselmatig meer aandacht en middelen besteden aan trajecten die leiden tot plaatsing van leden van minderheidsgroepen in reguliere

banen' (Kabinetsstandpunt 1989, 4). Tot 1995 moeten op deze manier bijna 95.000 allochtone medelanders aan het werk worden geholpen.

Het kabinet pleit ervoor dat de ouders expliciet bij de diverse onderwijs- en scholingsmaatregelen moeten worden betrokken. Hun steun is noodzakelijk om hun kinderen meer 'schoolgeschikt' te maken en aldus een reëel uitzicht te bieden op arbeidsmarktrelevante kwalificaties (en daarmee op een baan). Deze aandacht voor grotere betrokkenheid van de ouders bij (verbetering van) het onderwijsstraject wordt ook door de allochtone zelforganisaties als een van de belangrijkste speerpunten geformuleerd, zoals blijkt uit de recente visienota's van de Turkse en Marokkaanse zelforganisaties in Amsterdam (Delphiconsult 1992a, 1992b).

De vraag is natuurlijk hoe de voornemens van het kabinet operationeel gemaakt kunnen worden: hoe moet het begeleidingstraject er in de praktijk uitzien? In dit artikel presenteren we enkele resultaten uit het project 'Allochtone jongeren, hun ouders en arbeid' (AJOA).¹ In dit project staat de vraag centraal hoe allochtone jongeren zich oriënteren op arbeid en welke rol ouders kunnen spelen bij de overgang van school naar werk. Wij concentreren ons hier op de levensloopperspectieven van allochtone jongeren in vergelijking met autochtone jongeren. Daarbij betrekken we ook een deel van de resultaten uit de ouderinterviews om meer inzicht te krijgen in het socialisatiemilieu van allochtone jongeren.

2. Theoretische achtergrond

Centraal in het AJOA-onderzoek staan twee theorieën. Allereerst Gottfredsons (1981) theorie dat het studie- en beroepskeuzeprocess qua inhoud bovenal een proces is waarin een zelfconcept ontwikkeld wordt. Uitgangspunt is dat parallel aan het uitbouwen van het zelfconcept voortdurend beroepsmogelijkheden geëlimineerd worden. Eerst elimineren individuen – aldus Gottfredson – al die beroepen, die niet in overeenstemming zijn met dat deel van het zelfconcept dat betrekking heeft op de geslachtsrolidentiteit. Dit gebeurt al tijdens het basisonderwijs. Rond hun twaalfde levensjaar hebben kinderen een volledig zelfconcept ontwikkeld op het punt van de sociale klasse-identiteit. Als gevolg daarvan worden alle beroepsmogelijkheden geëlimineerd die een te laag prestige hebben, gemeten aan de standaarden die in het herkomstmilieu vanzelfsprekend zijn en die – gemeten aan dezelfde standaard – te veel of te grote inspanningen vragen. Nog voordat een individu het secundair onderwijs betreedt is er, met andere woorden, reeds sprake van een door geslachts-, sociale klasse- en etnische identiteit begrensde 'zone van acceptabele beroepsalternatieven'. De beroepskeuze wordt in deze theorie, met andere woorden, opgevat als het resultaat van de primaire socialisatie. Het zijn vooral de waarden en normen die de ouders overdragen aan hun kinderen die bepalen welke beroepen (veelal onbewust) gekozen worden. Het gaat dan om waarden en normen inzake het wenselijke beroepsprestige, de wenselijke geslachtsrol en, ten

slotte, de wenselijke onderwijsinvesteringen.

De tweede theorie die in het onderzoek een belangrijke rol speelt is de theorie van de 'geïndividualiseerde jeugdbiografie'. Tot voor kort was het in Nederland (en in andere geïndustrialiseerde samenlevingen) vanzelfsprekend dat jongeren vier drempels moesten nemen om de status van volwassene te bereiken. Allereerst moesten zij hun formele opleiding voltooid hebben, vervolgens dienden zij een levenspartner en werk te vinden om – ten slotte – een eigen huishouden te beginnen (SCP 1985). Eenmaal volwassen werden de mannen kostwinner en de meeste vrouwen huisvrouw en moeder. Pas wanneer hun kinderen groter waren, betraden een aantal vrouwen weer de arbeidsmarkt – als ze daar al ooit mee begonnen waren. In navolging van Bilden (1980) kan dit levenstraject worden aangeduid met de term 'standaardbiografie'. De standaardbiografie bood zowel jongeren, hun ouders als pedagogen en beleidsmakers duidelijke handelingsperspectieven en –strategieën. Zij schiep immers, zij het met de nodige milieu- en geslachtsspecifieke verschillen, duidelijkheid zowel wat betreft de invulling van de eigen sociale rol in de verschillende levensfasen als wat betreft de rolverwachtingen die men ten aanzien van anderen kan koesteren.

De laatste decennia is de standaardbiografie onder invloed van de maatschappelijke ontwikkelingen onder druk komen te staan. Die ontwikkelingen spelen zich op verschillende terreinen af. Zo heeft de toenemende onderwijsdeelname van meisjes en vrouwen bij hen mede gezorgd voor een groeiend aspiratieniveau. En daarmee verandert voor velen van hen ook hun oriëntatie op relaties (Weeda 1988 en Friebel 1990). Er worden aan relaties nieuwe eisen gesteld in termen van gedeelde verantwoordelijkheid voor de zorg van de kinderen en het huishouden. Verder is de vanzelfsprekendheid van de standaardbiografie aangetast door de toenevende automatisering en computerisering van de productieprocessen en de daaruit resulterende werkloosheid die tot op dit moment voortbestaat. Het meest in het oog vallende gevolg van de werkloosheid is dat jong-volwassenen niet in staat zijn een eigen huishouden te beginnen en zo de status van volwassene te bereiken.

Wij concentreren ons hier met name op één ontwikkeling die ook wel de 'institutionalisering van de jeugdstatus' genoemd wordt. Jongeren hebben, mede dank zij de groeiende welvaart, zowel meer materiële als meer symbolische ruimte gekregen om vorm te geven aan hun jong-zijn. Natuurlijk hangt dit proces ten nauwste samen met de groeiende deelname aan het onderwijs. Het onderwijs wordt méér dan een plaats waar vaardigheden worden geleerd die noodzakelijk zijn voor het verrichten van betaald werk. Scholen worden ook plaatsen waar jongeren samen zijn en aan dit samen zijn vorm en inhoud geven. Er ontstaan jeugd(sub)culturen waarin de samenhang van betekenissen, zoals vastgelegd in de standaardbiografie, op belangrijke punten wordt gewijzigd.

Het ontstaan en bestaan van jeugdculturen wordt in de literatuur meestal in relatie gebracht met een aantal veranderingen die zich binnen gezinnen hebben voor-

gedaan in de afgelopen decennia. Deze veranderingen laten zich het best beschrijven als de verschuiving van de 'bevelshuishouding' naar de 'onderhandelingshuishouding'. In de literatuur (Meijers 1991a) worden jeugdcultuur en onderhandelingshuishouding gezien als factoren die voor allochtone jongeren extra complicaties veroorzaken zowel voor henzelf als in de gezinssituatie. De belangrijkste veronderstelling is dat allochtone jongeren in twee opzichten problemen ondervinden bij hun oriëntatie op arbeid in onze maatschappij. Allochtone jongeren hebben ten eerste een 'zone van acceptabele alternatieven' die (nog) sterk wordt bepaald door socialisatie in een niet-Nederlandse gezinscultuur. Daarbij komt dat die gezinscultuur ook op het niveau van interactieprocessen dusdanig verschilt van de in ons land gebruikelijke, dat de aanpassing van allochtone jongeren op grote problemen kan stuiten.

3. Methode

In de loop van 1988 ging een longitudinaal onderzoek (Jongeren en Arbeid) van start, waarin de vraag centraal stond welke plaats het verrichten van betaalde arbeid inneemt in het levensontwerp van 120 autochtone jongeren, die allen op het moment van het interview in de eindexamenklas van het secundair onderwijs zaten. Veel aandacht ging uit naar de voorwaarden waaronder zij deze plannen bijstelden danwel volledig opgaven ten gunste van nieuwe levens- en toekomstperspectieven (zie voor een uitgebreide samenvatting van de onderzoeksresultaten Meijers 1989 en 1991b). De resultaten van de autochtone jongeren uit dat onderzoek vormen in dit artikel het vergelijkingsmateriaal voor de resultaten van de allochtone jongeren uit het AJOA-onderzoek.

In het AJOA-onderzoek werden twee jaar lang 150 allochtone jongeren gevolgd in hun overgang naar vervolgonderwijs of arbeidsmarkt. In die periode werden twee interviews met de jongeren afgenomen. De eerste keer toen ze in het eindexamenjaar zaten van het secundaire onderwijs, de tweede keer een jaar later. De onderzoeksgroep bestaat uit 59 allochtone meisjes (13 Turks, 20 Marokkaans, 10 Surinaams/Hindoestaans en 16 Surinaams/Creools) en 91 allochtone jongens (40 Turks, 22 Marokkaans, 13 Surinaams/Hindoestaans en 16 Surinaams/Creools), in leeftijd variërend van 16 tot 19 jaar. Allen zaten op het moment van het eerste interview in de eindexamenklas van het ITO (10), LTS (45), LHNO (21), MAVO (32), HAVO (18) of VWO (24). Slechts 10% van hen verblijft korter dan 5 jaar in Nederland, 17% woont hier tussen de 5 en 10 jaar, 44% al langer dan 10 jaar en 29% is hier geboren.

In de tweede ronde zijn 42 respondenten afgefallen. De onderzoeksgroep bestaat derhalve uit 108 respondenten, van wie 43 vrouwelijk en 65 mannelijk. Qua etniciteit is de verdeling 47 Turks (13 vrouwelijk en 34 mannelijk), 26 Marokkaans (11 vrouwelijk en 15 mannelijk), 9 Surinaams/Hindoestaans (5 vrouwelijk

en 4 mannelijk) en 26 Surinaams/Creools (14 vrouwelijk en 12 mannelijk). Wat het laatst bezochte schooltype betreft zien we het volgende beeld: 3 ITO'ers, 35 LTS'ers, 13 IHNO'ers, 21 MAVO'ers, 11 HAVO'ers en 17 VWO'ers. Van acht respondenten is in de tweede ronde niet vastgesteld welk schooltype zij het laatst bezocht hebben. Er zijn 16 vrouwelijke en 26 mannelijke respondenten uitgevalen. De vrouwelijke uitvallers zijn vooral van Marokkaanse (8) en Hindoestaanse (5) herkomst. De mannelijke uitvallers zijn eveneens vooral van Marokkaanse (7) en Hindoestaanse (9) herkomst. Wat betreft de laatst gevolgde opleiding onderscheiden de uitvallers zich niet van degenen die wel meedoen aan de tweede onderzoeksronde.

Het interviewteam bestond uit 12 personen (van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlandse achtergrond), de meesten met een sociaal-wetenschappelijke opleiding. Zij volgden allen gedurende een week een intensief trainingsprogramma waarin de betreffende onderzoekstechnieken grondig werden geoefend.

Voor elke etnisch-culturele groepering werden drie tot vier personen ingezet, telkens zowel mannen als vrouwen, omdat de indruk bestond dat de sekse van de ondervrager van invloed zou zijn op het interview. Alle vraaggesprekken werden op de band opgenomen en volledig uitgeschreven. Op basis van de gespreksverslagen en de tapes werden de antwoorden in eerste instantie door de interviewers zelf gecodeerd, waarna een van de andere leden van het onderzoeksteam een onafhankelijke tegencodering uitvoerde. Beide coderingen werden met elkaar vergeleken en op alle verschilpunten beargumenteerd aangepast. Codeurs en tegencodeurs zijn willekeurig gekoppeld zodat ook op dit punt geen onnodige vertekening van gegevens zou ontstaan.

Behalve met de jongeren is ook gesproken met hun ouders. Er is een diepte-interview van gemiddeld twee uur afgenomen met 75 ouderparen. Ook de interviews met de ouders zijn volledig op band opgenomen, tenzij dit expliciet door de ouders geweigerd werd. In dat geval zijn uitgebreide aantekeningen gemaakt van het gesprek, die daarna direct gecodeerd werden. Voor een uitvoerige verantwoording van de onderzoeksinstrumenten en de gebruikte analysetechnieken wordt hier verwezen naar de beide onderzoeksrapporten (Meijers 1992a en 1992b). Voordat wij overgaan tot de beschrijving van de resultaten voor wat betreft het levensloopperspectief en het socialisatiemilieu van de allochtone jongeren – in vergelijking met autochtone jongeren – moet nog worden benadrukt dat het onderzoek in eerste instantie een beschrijvend en explorerend karakter had. Het voornaamste doel was niet het toetsen van hypothesen uit de literatuur, maar het krijgen van inzicht in de belangrijkste kenmerken van het beroepskeuzeprocess van allochtone jongeren, waarbij voortdurend allochtonen en autochtonen met elkaar vergeleken worden.

4. Resultaten

In deze paragraaf gaan we na hoe allochtone jongeren 'jong-zijn' ervaren. Eerst stellen we de vraag hoe allochtone en autochtone jongeren kijken naar hun levensloop en welke levensfasen zij daarin onderscheiden. We gaan daarbij na wat zij kenmerkend achten voor de verschillende levensfasen die zij onderscheiden en met name ook welke betekenis allochtone en autochtone jongeren hechten aan jong-zijn en aan volwassenheid en hoe zij de overgang van jong-zijn naar volwassenheid zien. Vervolgens beschrijven wij het socialisatiemilieu van de allochtone jongeren aan de hand van kenmerken als de pedagogische oriëntatie van hun ouders, de verwachtingen van hun ouders en gaan wij na in hoeverre de (arbeids)verwachtingen van allochtone en autochtone jongeren verschillen van hun ouders.

Levensloopperspectief bij autochtone en allochtone jongeren – De plaats die de jeugdfase in de levenstrajecten van autochtone jongeren inneemt, bleek in het onderzoek 'Jongeren en Arbeid' per milieu te verschillen. Tabel 1 laat zien dat er bij hen drie levenstrajecten kunnen worden onderscheiden die in de tijd zeer constant blijven (zie hiervoor Van Rooijen/Guit 1990).

Tabel 1: Door autochtone jongeren onderscheiden levenstrajecten onderscheiden naar milieu (in %)

	Laag	Midden	Hoog
Kind- 1e jeugdfase - jongvolwassenheid - volwassenheid	65	17	—
Kind- 1e jeugdfase - 2e jeugdfase - volwassenheid	28	43	16
Kind - 1e jeugdfase - 2e jeugdfase - postadolescentie - volwassenheid	7	40	84
Kind - jongvolwassenheid - volwassenheid			
N =	40	47	30

Chi-kwadraat = 63.19, $p < .01$

Een korte toelichting op de gebruikte termen is nodig. De kindertijd eindigt met de overgang naar de middelbare school. Dan start de eerste jeugdfase, die wordt gekenmerkt door het gevoel 'voor het eerst onder de vleugels van de ouders uit te komen'. Rond het 15e levensjaar, of iets later, voelt men zich niet echt meer jong, een overgang die voor velen wordt gemarkeerd door de eerste verkering. Naarmate het sociale milieu hoger – en ook het onderwijstraject langer – is, onderscheiden jongeren tussen jeugd en volwassenheid nog meer fasen, waarin met name kenmerkend is dat men zich wel als autonoom individu ziet in relaties met derden, maar nog niet als volwassen.

Bij autochtone jongeren is er duidelijk sprake van significante verschillen in levenstrajecten tussen de verschillende sociaal-economische milieus. Bij de allochtone jongeren uit onze onderzoeksgroep kunnen we het verschil in sociaal milieu niet op die manier maken, omdat hun ouders vrijwel zonder uitzondering afkomstig zijn uit de laagste sociale milieus. Er zijn echter in de interviews wel duidelijke verschillen naar voren gekomen voor wat betreft de 'habitus' van gezinnen, in termen van ouderlijk aspiratieniveau. Als indicator voor deze habitus is het onderwijsniveau van de broers en zussen van de respondent genomen. We spreken van een gemiddeld ambitieniveau wanneer ten minste twee broers en/of zussen van de respondent algemeen voortgezet onderwijs volgen of hebben gevolgd. In alle andere gevallen spreken we van een laag ambitieniveau.

Tabel 2: Door allochtone jongeren onderscheiden levenstrajecten onderscheiden naar gemiddeld opleidings- en/of werkniveau broers/zussen (in %)

	Laag	Midden
Kind - 1e jeugdfase - jongvolwassenheid - volwassenheid	65	42
Kind - 1e jeugdfase - 2e jeugdfase - volwassenheid	31	31
Kind - 1e jeugdfase - 2e jeugdfase - postadolescentie - volwassenheid		27
	1	
Kind - jongvolwassenheid - volwassenheid	3	–
N =	80	59

Chi-kwadraat = 21.72, $p < .01$

Tabel 2 laat zien dat er significante verschillen optreden in door jongeren onderscheiden levenstrajecten tussen allochtone jongeren afkomstig uit gezinnen met een laag en een gemiddeld ambitieniveau. Allochtone jongeren uit gezinnen met een laag ambitieniveau onderscheiden voor zichzelf significant vaker een levenstraject dat inhoudelijk overeenkomt met het levenstraject dat autochtone jongeren afkomstig uit de lagere sociale milieus voor zichzelf onderscheiden. Allochtone jongeren afkomstig uit gezinnen met een gemiddeld ambitieniveau hanteren significant vaker een levenstraject dat onder autochtonen vooral door jongeren uit de hogere sociale milieus onderscheiden wordt. Er zijn geen significante verschillen tussen de etnische groepen bij het maken van dit onderscheid in jeugdfasen.

In het interview met autochtone zowel als allochtone jongeren is ingegaan op de kenmerkende eigenschappen van de verschillende levensfasen. Duidelijk wordt dat de jeugdfase in zijn geheel bij autochtone jongeren inhoudelijk meer gedifferentieerd is dan bij allochtone jongeren. Bij autochtone jongeren spelen het 'onder de vleugels van de ouders uitkomen', het aangaan van geïndividualiseerde vriendschapsrelaties, het krijgen van een (vaste) verkering en het zelfstandig gaan wonen een duidelijke rol in de beleving van de gehele jeugdfase. Zij markeren evenzovele

Tabel 3: Belangrijkste kenmerken van verschillende levensfasen volgens autochtone en allochtone jongeren (in %)

	Kind-zijn		Eerste jeugdfase		Tweede jeugdfase		Jongvolwassenheid		Postadolescentie		Volwassenheid	
	Aut.	All.	Aut.	All.	Aut.	All.	Aut.	All.	Aut.	All.	Aut.	All.
Afhankelijkheid	33	18	12	5	9	3	–	–	–	10	–	–
Peergroups	29	1	28	32	12	11	1	10	–	5	–	–
School/studie	29	3	29	32	1	64	2	49	2	80	–	4
Ongebondenheid	7	75	24	12	26	3	7	2	3	–	1	–
(Vaste) relatie	1	1	1	1	18	5	24	14	10	–	19	15
Gebondenheid	1	–	1	14	3	11	10	15	3	–	26	26
Seksualiteit	–	–	5	4	29	–	13	2	8	–	7	1
Zelfstandig wonen	–	–	–	–	1	–	12	–	72	–	21	20
Werk/arbeid	–	–	–	–	1	3	31	8	2	5	27	34
N =	116	150	109	148	120	46	83	81	60	20	118	149

Chi-kwadraat (kind-zijn) = 142.36 (df = 5), $p < .01$

Chi-kwadraat (eerste jeugdfase) = 22.22 (df = 6), $p < .01$

Chi-kwadraat (tweede jeugdfase) = 110.76 (df = 8), $p < .01$

Chi-kwadraat (jongvolwassenheid) = 61.29 (df = 7), $p < .01$

Chi-kwadraat (postadolescentie) = 57.35 (df = 8), $p < .01$

Chi-kwadraat (volwassenheid) = 4.57 (df = 6) (niet significant)

overgangen binnen die fase naar steeds nieuwe vormen van jong-zijn.

In de perceptie van allochtone jongeren speelt het onderwijs door de gehele jeugdfase heen een dominante rol. Zowel de tweede jeugdfase, de jongvolwassenheid als de postadolescentie worden vooral door het onderwijs gekarakteriseerd. Seksualiteit en het aangaan van een (vaste) relatie spelen – zeker vergeleken met de autochtone jongeren – hoegenaamd geen rol. De overgangen van de ene jeugdfase naar de andere worden dan ook vooral bepaald door overgangen binnen en tussen scholen. Etnische herkomst, schooltype, geslacht, ambitieniveau en verblijfsduur blijken hierop geen waarneembare invloed uit te oefenen.

Jong-zijn is voor de meeste autochtone jongeren – zoals gezegd – zowel een moratorium als een fase waarin men zich voorbereidt op c.q. kwalificeert voor het volwassenenbestaan. Voor allochtone jongeren lijkt er veel minder sprake van jeugd als moratorium. Voor hen is jong-zijn vooral een zich via het onderwijs kwalificeren voor de arbeidsmarkt om een eigen inkomen te kunnen verwerven. Het onderwijs is daarmee de spil in hun pogingen in Nederland vaste economische en sociale voet aan de grond te krijgen.

Er is in de tweede interviewronde, die een jaar na de eerste plaatsvond (het jaar waarin het eindexamen van de middelbare school werd afgelegd), bij allochtone jongeren weinig veranderd wat betreft de opvattingen over de verschillende levensfasen. Vrijwel alle ondervraagde allochtone jongeren (92%) zijn niet anders gaan denken over wat 'kind-zijn' inhoudt. Ruim de helft (56%) geeft aan dat er ook niets veranderd is in hun opvattingen over 'jong-zijn'.

Door zowel autochtone als allochtone jongeren wordt het verrichten van betaalde arbeid – te zamen met het aangaan van een vaste relatie en het stichten van een gezin – kenmerkend geacht voor de volwassenheid. Tabel 4 laat zien dat er weinig verschillen optreden tussen allochtonen en autochtonen wat betreft de zekerheden die zij volwassenen toeschrijven. Naar de mening van de allochtone én autochtone jongeren ontlene volwassenen hun bestaanszekerheden in eerste instantie aan het hebben van een vaste baan en in tweede instantie aan het hebben van een vaste relatie en/of een gezin. De significante verschillen die optreden zijn als volgt te verklaren: allochtone jongeren schrijven zekerheid van volwassen vrouwen vooral toe aan een 'vaste relatie' en zekerheid van volwassen mannen aan een 'vaste baan'. In de tweede ronde constateren we op dit punt geen significante verschillen meer.

Tabel 4: Door autochtone aan volwassenen en door allochtone jongeren aan volwassen mannen en vrouwen toegeschreven zekerheden (in %)

	Auto.	1e ronde Allo.	2e ronde Allo.		
		(man.)	(vro.)	(man.)	(vro.)
Geloof/familie	—	3	2	—	—
Vaste relatie	25	26	49	34	52
Vaste baan	45	57	30	48	37
Zelfvertrouwen of persoonlijkheid	7	3	4	6	5
Anders	15	11	16	12	6
Geen mening	8	—	—	—	—
N =	119	125	115	91	98

Chi-kwadraat (1e ronde - autochtoon/allochtoon) = 11.52 (df = 5), $p < .05$

Chi-kwadraat (2e ronde - autochtoon/allochtoon) = 15.39 (df = 4), $p < .01$

Chi-kwadraat (1e ronde - allochtoon man/vrouw) = 19.59 (df = 4), $p < .01$

Chi-kwadraat (2e ronde - allochtoon man/vrouw) = 4.88 (niet significant)

In de eerste ronde voelde 59% zich jong en nog niet volwassen, 25% voelde zich jong en volwassen en 16% beschouwde zichzelf zonder meer volwassen. Een jaar later zijn deze percentages respectievelijk 33%, 51% en 16%. Er is dus wel een duidelijke verschuiving opgetreden van 'zich jong voelen' naar 'zich jong en volwassen voelen'. Blijkbaar markeert de overgang van de laatste klas secundair on-

derwijs naar een vervolgopleiding niet een overgang van jeugd naar volwassenheid, maar volgen allochtone jongeren hierin ook in toenemende mate een westers patroon. Zij betreden de zogenoemde postadolescentie die zich juist kenmerkt door het feit dat 'doorstudeerders' zich wel volwassen voelen maar tegelijkertijd economisch afhankelijk blijven van hun ouders (en in die zin nog niet echt de status van volwassene hebben bereikt).

Arbeidsoriëntatie van allochtone en autochtone jongeren – Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat het verrichten van betaalde arbeid door een grote meerderheid van zowel allochtone als autochtone jongeren bij uitstek kenmerkend wordt geacht voor de volwassenheid. Men vindt het verrichten van betaalde arbeid op dat moment in het leven ook vanzelfsprekend. Het overgrote deel der jongeren wil op een gegeven moment best wel volwassen worden en dus ook aan het werk gaan. Aan arbeidsethos mankeert het noch bij allochtone noch bij autochtone jongeren. Het moment waarop de jongeren de arbeidsmarkt willen betreden, ligt echter nog tamelijk ver in de toekomst: 49% respectievelijk 50% van de allochtone en autochtone jongeren verwachten binnen 2-5 jaar te gaan werken; 27% respectievelijk 32% verwacht dat binnen 6-12 jaar te gaan doen. En niet alleen ligt het letterlijk ver in de toekomst; ook in figuurlijke zin is het verrichten van betaalde arbeid (nog) ver weg. Zowel de autochtone als de allochtone jongeren concentreren zich, zij het vanuit een verschillend perspectief, op de jeugdfase, op het jong-zijn. Voor beide groepen jongeren betekent dit bovenal dat men gericht is op de gedrags- en houdingseisen van het onderwijs (goed presteren, op tijd huiswerk maken, etc.).

Het is dan ook weinig verbazingwekkend dat zowel autochtone als allochtone jongeren een weinig concrete kijk hebben op (het verrichten van) arbeid. In tabel

Tabel 5: Belang dat allochtone en autochtone jongeren aan verschillende werkaspecten hechten (in %)

	Communi- catie		Geld		Maatsch. relevantie		Maatsch. status		Leiding geven	
	Aut.	All.	Aut.	All.	Aut.	All.	Aut.	All.	Aut.	All.
Niet belangrijk	4	–	3	–	76	8	65	7	68	8
Nauwelijks belangrijk	12	1	3	2	10	18	11	24	10	21
Een beetje belangrijk	15	9	22	10	5	34	7	21	5	18
Belangrijk	32	29	46	35	6	22	13	22	13	28
Zeer Belangrijk	37	61	26	53	3	18	4	26	4	25
N	117	150	119	150	119	147	119	150	119	149

Chi-kwadraat (communicatie) = 9.73, $p < .05$

Chi-kwadraat (geld) = 20.04, $p < .01$

Chi-kwadraat (relevantie) = 132.82, $p < .01$

Chi-kwadraat (status) = 106.01, $p < .01$

Chi-kwadraat (leiding geven) = 108.45, $p < .01$

5 worden allochtone en autochtone jongeren met elkaar vergeleken op een vijftal punten.

Aan het inkomen wordt door iedereen niet geheel onverwacht een groot belang toegekend. Autochtone respondenten hechten echter veel minder belang aan status en relevantie van het werk dat zij denken te gaan verrichten, tenminste, dat is hun antwoord op de gestelde vragen. We kunnen deze resultaten interpreteren in termen van 'individualisering' en veronderstellen dat jongeren de wereld vooral vanuit zichzelf wensen te bekijken en waarderen. Een andere mogelijke verklaring, die door de tot nu toe gepresenteerde gegevens in ieder geval niet wordt tegengesproken, is dat autochtone jongeren in de eindexamenklas nog 'maatschappelijk onrijp' zijn: zij interesseren zich (nog) niet voor de samenleving als geheel en willen daar ook nog geen verantwoordelijkheid voor nemen.

De verschillen tussen autochtone en allochtone jongeren komen nog duidelijker naar voren uit de resultaten van de interviews uit de tweede ronde. Allochtone jongeren zijn dan de werkaspecten die zij een jaar eerder al het meest belangrijk vonden – te weten een goed inkomen (geld) en goede contacten met collega's en klanten – nog veel belangrijker gaan vinden. Ook het geven van leiding is men aanmerkelijk belangrijker gaan vinden. In het belang dat men hecht aan de status van het werk en aan de maatschappelijke relevantie ervan zijn slechts geringe verschuivingen opgetreden. Voor allochtone jongeren lijkt de band tussen hun toekomstige arbeid, de onderwijsinvesteringen die zij op dit moment doen om het gewenste beroep te bereiken en de maatschappelijke gebruikswaarde van dat beroep zeer sterk aanwezig. Zij maken zich waarschijnlijk een veel concretere voorstelling van hun toekomst en van de plaats die betaalde arbeid daarin heeft dan hun autochtone leeftijdgenoten.

Samengevat hebben we in deze paragraaf allochtone en autochtone jongeren vergeleken op de volgende punten: het onderscheiden van levensfasen, het hantieren van waarden en normen, vooral ten opzichte van volwassenheid, en hun kijk op arbeid. Om te beginnen moeten we constateren dat op al deze terreinen de overeenkomsten groter zijn dan de verschillen: allochtone en autochtone jongeren onderscheiden globaal dezelfde levensfasen, denken ongeveer gelijk over volwassenheid en over arbeid. Toch zijn er enkele significante verschillen tussen beide groepen, die relevant kunnen zijn voor bij voorbeeld ondersteuning van het opleidings- en beroepskeuzetraject.

Ten eerste is bij allochtone jongeren het onderwijs de belangrijkste criteriumvariabele tussen levensfasen. Autochtone jongeren koppelen de overgang meer aan inhoudelijke zaken als zelfstandigheid van ouders of verkering. Kwalificatie en moratorium in plaats van kwalificatie alleen. Hierbij moet overigens weer opgemerkt worden dat allochtone jongeren in vervolgopleiding (na het secundair onderwijs) ook overwegend de combinatie 'jong en volwassen' kiezen ter beschrijving van de eigen situatie.

Ten tweede zien zowel allochtone als autochtone jongeren arbeid, relatie- en gezinsvorming (in die volgorde) als de belangrijkste kenmerken van volwassenheid. Er mankeert weinig aan hun arbeidsethos en aan hun vertrouwen in de toekomst. Ook hier zien we echter weer significante verschillen optreden in de manier waarop over arbeid gedacht wordt. Allochtone jongeren denken vaker in concrete termen over de resultaten van hun onderwijsinvestering (status) dan autochtone jongeren. Ook hier lijkt het erop dat het arbeidsdenken – en daarmee de motivatie voor onderwijsdeelname – voor allochtone jongeren ‘praktisch’ is. Waar autochtone jongeren eigenlijk het al vanzelfsprekend vinden langdurig onderwijs te volgen, hebben allochtone jongeren meer behoefte aan externe motivatie, bij voorbeeld in de vorm van steun uit hun primaire socialisatiemilieu.

Allochtone jongeren en hun ouders – Uit de literatuurstudie kwam het volgende beeld naar voren. Zeer vele auteurs nemen als vanzelfsprekend aan dat allochtone ouders alleen denken en handelen vanuit het perspectief van de eigen cultuur en de normen en waarden uit het land van herkomst. Zij zijn – zo wordt vervolgens aangenomen – dan ook bang dat hun kinderen van henzelf vervreemden in de Nederlandse samenleving en zo hun ouders te schande maken. In het perspectief dat de ouders hanteren, passen een aantal zaken niet: zij onderkennen geen specifieke jeugdfase en verwachten veel meer gehoorzaamheid en conformisme van hun kinderen dan in Nederland gebruikelijk is. Als kinderen daar niet aan voldoen, ontstaan spanningen, met name met de vader die het gezag moet handhaven. De ouders hebben weinig kennis van het Nederlandse onderwijssysteem en van de beroepenstratificatie. Ook op dit punt oriënteren zij zich sterk op het land van herkomst en op hun eigen familienetwerk in Nederland. Van dit netwerk komt ook de hulp – zowel in de vorm van advies als in de vorm van het zoeken van werk – bij het proces van beroepskeuze van jongeren.

De resultaten van ons onderzoek bevestigen dit beeld nauwelijks. Allereerst is de ouders gevraagd of zij een levensfase onderscheiden tussen kind-zijn en volwassenheid. Tweederde (66%) van de ouders onderscheidt inderdaad een tussenfase; 31% onderscheidt geen tussenfase en 3% onderscheidt slechts voor zonen een tussenfase. Tabel 6 laat zien dat er op dit punt significante verschillen optreden tussen de verschillende etnische groepen. Gelet op het geringe aantal Marokkaanse ouders moeten we deze cijfers met enige voorzichtigheid interpreteren, maar opvallend is dat juist deze ouders in overgrote meerderheid geen levensfase(n) tussen de kindfase en de volwassenheid onderscheiden. Voor hen lijkt de in het westen vanzelfsprekende jeugdfase niet te bestaan. Maar ook 21% van de Turkse ouders onderscheidt geen jeugdfase voor hun kinderen, terwijl nog eens 11% dit alleen voor hun zonen doet. En bijna eenderde (29%) van de Hindoestaanse ouders staat naar alle waarschijnlijkheid eveneens zeer onwennig tegenover het verschijnsel ‘jeugd’.

Tabel 6: Het onderscheiden van één of meerdere jeugdfase(n) door allochtone ouders, onderscheiden naar etnische herkomst (in %)

	Turks	Marok- kaans	Surinaams/ Hindoe- staans	Surinaams/ Creools
Geen fasen onderscheiden tussen kind-zijn en volwassenheid	21	91	29	–
Wel fasen onderscheiden tussen kind-zijn en volwassenheid	68	9	71	100
Alleen voor zonen fasen tussen kind-zijn en volwassenheid	11	–	–	–
N =	19	11	21	23

Chi-kwadraat = 25.09, $p < .01$

Wat betreft het pedagogisch repertoire is de ouders eerst in zeer algemene zin gevraagd wat zij doen om hun verwachtingen aan hun kinderen duidelijk te maken. Later in het interview is expliciet aan de ouders gevraagd wie er de (uiteindelijke) beslissing neemt met betrekking tot hoe het kind zich op een aantal levensterreinen dient te gedragen. Tabel 7 laat de resultaten zien van de vraag welke pedagogische acties zij ondernemen. Duidelijk wordt dat er – althans volgens de ouders – veel ‘onderhandeld’ wordt over opleiding en werk en in – weliswaar mindere mate – ook over religieuze zaken. Ditzelfde geldt ook voor hoe men zich heeft op te stellen naar het eigen gezin en naar het zelf stichten van een gezin. Er kan geen andere conclusie zijn dan dat van een door vele auteurs veronderstelde ‘bevelshuishouding’ voorsnog weinig blijkt. Er worden geen significante verschillen geconstateerd tussen de verschillende etnische groepen wat betreft de aard van hun pedagogische acties.

Tabel 7: Aard van de pedagogische actie met betrekking tot de verwachtingen die de allochtone ouders hebben inzake opleiding, werk, gezin/familie en religie (in %)

	Opleiding	Werk	Gezin/fam.	Religie
Erover praten/uitleggen/onderhandelen	72	70	52	41
Zelf het voorbeeld geven	15	17	35	36
Opvoeding overdragen aan broers of zussen	6	2	–	–
Opvoeding overdragen aan andere familieleden	1	–	2	2
Opvoeding overdragen aan de school	1	1	–	–
Eisen stellen (bevelshuishouding)	5	2	11	3
Niets doen	–	8	–	17
N =	67	66	66	58

Chi-kwadraat = 53.4, $p < .01$

Tabel 8: Door allochtone ouders naar eigen zeggen gehanteerde opvoedingsstijl in relatie tot de opvoedingsstijl van de ouders vanuit het perspectief van hun kinderen (in %)

		perspectief ouders			Totaal	Aantal
		Laissez-faire	Onderhandel- ling	Autoritair		
perspectief kinderen	Laissez-faire	40	25	29	33	n = 19
	Onderhandeling	40	50	57	46	n = 26
	Autoritair	20	25	14	21	n = 12
	N =	30	20	7		57

Chi-kwadraat = 1.27 (niet significant)

Ook vanuit het perspectief van de jongeren is het door veel auteurs veronderstelde beeld van de 'bevelshuishouding' niet houdbaar. Uit tabel 8 blijkt dat er geen systematisch verschil is in waarneming tussen ouders en kinderen. In de helft van de gevallen stemmen ouders en kinderen overeen. In meer dan de helft van de gevallen vinden de kinderen, van ouders die zichzelf een autoritaire stijl toeschrijven, dat hun ouders juist onderhandelen. Bijna de helft van de kinderen van 'laissez-faire'-ouders vindt eveneens dat hun ouders onderhandelen.

Gevraagd of hun kinderen het eens zijn met de gedragseisen en de verwachtingen zoals door hen geformuleerd, geeft een overgrote meerderheid der ouders aan dat dit het geval is. Over opleiding is men het – aldus 87% van de ouders – eens, 86% zegt het met de kinderen eens te zijn over werk, 94% over vrije tijd/vrienden en 95% over de verwachtingen inzake het huwelijk.

De jongeren is – in het eerste interview – gevraagd in hoeverre zij de gedragseisen respecteren die hun ouders stellen. Ongeveer 90% van de allochtone jongeren geeft aan deze eisen tamelijk tot sterk te respecteren.

Opvallend is dat er in het jaar na het verlaten van het secundair onderwijs nogal wat verandert in de manier waarop kinderen en hun ouders – althans volgens de kinderen – met elkaar communiceren. Over het algemeen is er sprake van een opschuiven naar een omgang die gekenmerkt wordt door 'laissez-faire' van de zijde der ouders. Van degenen die in de eerste ronde een overlegcode meldden, stelt nu bijna de helft dat er sprake is van een 'laissez-faire'-code. En van degenen die in de eerste ronde stelden dat zij in een bevelshuishouding leefden, is nu slechts 14% die mening toegedaan. Ook hier is sprake van een opschuiven naar een onderhandelings- of zelfs 'laissez-faire'-code.

Men kan zich afvragen wat de reden is van deze verschuivingen. Ongetwijfeld speelt er een aantal zaken. In de eerste plaats het feit dat – zoals hieronder nog aan de orde zal komen – de ouders zich letterlijk minder competent gaan voelen op een aantal terreinen en daarom hun kinderen de vrije hand laten. In de tweede plaats het feit dat ouders en kinderen meer naar elkaar toegroeien en er derhalve voor de ouders meer mogelijkheden zijn met hun kinderen te overleggen. En ten slotte het

gegeven dat de ouders hun kinderen in toenemende mate als volwassen gaan beschouwen (en de kinderen zichzelf ook), hetgeen resulteert in meer mogelijkheden tot onderling overleg danwel een zich kunnen terugtrekken van de ouders.

Allochtone ouders over school en beroep – Op de vraag wat allochtone ouders op dit moment vooral van hun kind verwachten, antwoordt 82% met ‘een opleiding volgen en afmaken’. Slechts 6% verwacht dat de kinderen – die in overgrote meerderheid net aan een vervolgopleiding begonnen zijn (te weten 66%, terwijl 21% is gezakt voor het eindexamen en nu nog een poging doet; de resterende 13% is thuis, getrouwd, werkt of is werkloos) – gaan werken en eenzelfde percentage wil dat de kinderen voor de familie zorgen.

Vervolgens is op onderdelen specifiek nagevraagd. Op de vraag wat men verwacht inzake opleiding en werk, antwoordt 87% dat er goed doorgeleerd moet worden. Duidelijk wordt dat het merendeel van de ouders geen zicht heeft op de inhoud, de organisatie en het verloop van de opleiding die hun kind momenteel volgt. Voor hen geldt slechts het inzicht dat in Nederland diploma's een soort levensvoorwaarde zijn en dat – derhalve – het behalen van die diploma's zeer belangrijk is. Over (de inhoud van het) werk wil of kan men zich nu nog niet druk maken. Voor alles geldt dat er diploma's gehaald moeten worden, en dat is op dit moment de enige bekommernis van de ouders.

De ouders verwachten overigens ook van de dochters dat deze zich kwalificeren en gaan werken. Een ruime meerderheid (62%) vindt dat hun dochters de kost moeten kunnen verdienen, maar slechts 28% van de ouders (met een lichte oververtegenwoordiging door Surinaams/Creoolse ouders) vindt dat hun dochters een goede baan c.q. een arbeidscarrière moeten maken. Aan de andere kant vindt slechts 7% dat dochters alleen moeten werken zolang als het financieel nodig is, terwijl 3% tegen buitenhuis werkende dochters is.

Geheel in lijn hiermee staat driekwart van de ouders positief tegenover een combinatie van werk en gezin door de dochters, 13% staat daar negatief tegenover terwijl de rest een eventuele combinatie afhankelijk stelt van de omstandigheden (is er een oppas?, wat voor soort werk?).

Deze kijk op werkende dochters betekent voor veel ouders een ‘doorbraak’ wat betreft hun eigen opvoeding in deze. Vooral ouders met een Marokkaanse achtergrond en – in iets mindere mate – ouders van Turkse herkomst oriënteren zich op-nieuw. Opvallend is dat Hindoestaanse ouders in dit opzicht geen breuk met het verleden kennen.

Welke personen of instanties vinden allochtone ouders van belang als mogelijke bron van hulp bij de beroepsoriëntatie van hun kind(eren)? Bijna de helft (47%) noemt, onafhankelijk van de etnische achtergrond, de school als een instantie waarvan men hulp verwacht. Bijna eenderde (28%) verwacht hulp van andere familieleden en/of vanuit de eigen culturele gemeenschap. Eenvijfde (21%) ver-

Tabel 9: Mate van overeenkomst tussen het beroepsperspectief van autochtone respondenten en de gerealiseerde beroepsloopbaan van de ouder van hetzelfde geslacht tijdens het 1e interview, onderscheiden naar geslacht (in %)

	Jongens	Meisjes	Totaal
Anders	7	56	34
Een beetje anders	28	9	18
(Ongeveer) hetzelfde	33	15	23
Weet niet/onduidelijk	31	20	25
N =	54	66	120

Chi-kwadraat = 32.36, $p < .01$

wacht hulp van professionals (onder wie studie- en beroepskeuzeadviseurs). Slechts 4% verwacht van niemand enige hulp. De ouders blijken wat dit betreft geen onderscheid te maken tussen zonen en dochters.

Bij de beantwoording van deze vragen is vooral opvallend dat allochtone ouders zelf een duidelijk verschil met het verleden rapporteren, maar daarbij duidelijk aangeven dat het verleden voor henzelf allerm minst als ideaal geldt. (Dat is overigens een consistent patroon voor alle antwoorden; voor een analyse hiervan zie Meijers en Cuyvers 1992). Zij willen een duidelijke rol spelen bij de begeleiding van hun kinderen en staan ook open naar instanties als de school. Daarbij erkennen ze hun eigen kennisgebrek.

Van vader op zoon, van moeder op dochter? – De gegevens in tabel 9 laten zien dat slechts weinig autochtone jongens (7%) een duidelijk ander beroepsperspectief hebben dan hun vaders. Precies eenderde van de mannelijke respondenten heeft (ongeveer) hetzelfde beroepsperspectief als hun vaders en bijna eenderde (28%)

Tabel 10: Aspecten waarop allochtone jongeren het eigen leven anders willen inrichten vergeleken met hun vader (jongens) danwel hun moeder (meisjes) in de eerste en in de tweede onderzoeksronde (in %)

	Eerste ronde	Tweede ronde
In geen enkel opzicht	9	23
Meer/ langer werken	9	6
Minder/ korter werken	3	2
Eerder kinderen	2	4
Later kinderen	4	4
Een betere baan	40	34
Meer persoonlijkheid	16	7
Meer/ beter geschoold	7	10
Meer geëmancipeerd	10	10
N =	147	107

Chi-kwadraat = 12.85 (niet significant)

heeft een beroepsperspectief dat op één onderdeel afwijkt. Dit onderdeel is bijna altijd het inkomen: jongens willen meer verdienen dan hun vaders.

De meerderheid van de autochtone meisjes (56%) hanteert wel een beroepsperspectief dat duidelijk afwijkt van dat van hun moeders. Zij geven aan gedurende langere tijd te willen blijven werken dan hun moeders gedaan hebben en zij willen ook interessanter werk doen. Hierbij moet aangetekend worden dat de meeste moeders (54%) op het moment van het interview huisvrouw waren, hetgeen betekent dat de meeste meisjes aangaven nit gecharmeerd te zijn van een bestaan als huisvrouw alleen.

In beide onderzoeksronden is ook de allochtone jongeren de vraag gesteld of zij wilden dat hun leven er zo gaat uitzien als het leven van hun vader (bij een jongen) danwel hun moeder (bij een meisje). Tabel 10 laat zien dat 'een betere baan' er in beide onderzoeksrondes duidelijk uitspringt.

Daarbij blijkt dat er – zeker in de eerste ronde – sprake is van een zekere 'generatiekloof', maar ook dat deze kloof in het jaar dat men eindexamen doet breder is dan een jaar later. In de eerste ronde zegt 9% van de respondenten in geen enkel opzicht een ander leven te willen dan hun vader of moeder; een jaar later is ruim een vijfde (23%) deze mening toegedaan. En wil in de eindexamenklas nog 16% meer persoonlijkheid dan zijn vader of haar moeder, een jaar later wil dit nog maar 7%. Deze gegevens corresponderen met de onderzoeksresultaten van Friebel e.a. (1988, 1990), die constateren dat na het verlaten van het secundair onderwijs jongeren weer langzaam naar hun ouders toegroeien en hen (en hun levenservaring) meer gaan waarderen.

Alleen op het punt van de wens dat de ouders wat meer geëmancipeerd zouden zijn – want zo mag men de gegevens natuurlijk ook interpreteren – blijft 10% in beide interviews een duidelijke mening hebben. Het betreft hier vooral meisjes, maar dat zal niemand verbazen.

Als we de resultaten bij elkaar zetten, krijgen we een verrassend beeld. Een aantal veronderstellingen over belemmerende factoren in het allochtone socialisatiemilieu worden in dit onderzoek niet bevestigd of zelfs tegengesproken. Allochtone ouders blijken niet alleen het leren en de school zeer belangrijk te vinden – dat was al uit eerder onderzoek gebleken – maar ze vertonen als opvoeders een groot aantal kenmerken die in de literatuur tot de 'moderne situatie' worden gerekend. Ze onderkennen in grote meerderheid een jeugdfase. Verder kennen ze kinderen ook tijdens deze fase duidelijk eigen rechten toe. Er wordt onderhandeld over belangrijke punten en op een aantal terreinen mogen kinderen hun eigen beslissingen nemen.

De veronderstelde spanning tussen twee culturen lijkt geen grote rol te spelen in het thuismilieu. De verhoudingen zijn goed. De ouders zien zichzelf ook als actieve participanten in een veranderingsproces, waarbij kinderen misschien wat verder zijn. Dit is voor hen echter een logisch gevolg van de situatie. Ouders onder-

kennen met andere woorden dat hun kinderen nog veel verder moeten gaan in aanpassing dan zichzelf al doen, en ze accepteren dit omdat ze ervan uitgaan dat hun kinderen in ieder geval hier zullen blijven (nog geen 15 procent van de ouders uit de onderzoeksgroep wilde remigreren). En ten slotte: allochtone ouders verwachten vooral hulp van instanties als de school en veel minder van hun eigen familienetwerk.

5. Conclusie

In verreweg de meeste discussies die over migranten gevoerd worden, wordt als vanzelfsprekend uitgegaan van de verschillen tussen migranten en autochtonen. Zo ook op het punt van de onderwijs- en arbeidsoriëntatie van allochtone jongeren en hun ouders. Uit de vergelijking tussen allochtone en autochtone jongeren blijkt relatief weinig verschil op belangrijke punten als het perspectief op de levensloop en waardering van (kenmerken van) volwassenheid. Wel is sprake van verschillen in waardering van een aantal arbeidskenmerken, zoals status en maatschappelijke relevantie. Allochtone jongeren hechten hier in hun eigen perceptie meer waarde aan, terwijl autochtone jongeren communicatie meer waardeerden. Autochtone jongeren zien de jeugd wat meer als een 'vrije' fase voordat ze aan de rechten en plichten van de volwassenheid beginnen.

Onze resultaten zijn ook goed op één lijn te brengen met resultaten van reeds verricht onderzoek naar het 'leven tussen twee culturen' van allochtone jongeren. Gerichtheid op eigen cultuur als leefstijl werd door Buiks en De Rooi (1982), Werdmölder (1986) en Vermeulen (1984) alleen bij marginale groepen jongeren aangetroffen. Bij verreweg de meeste jongeren uit minderheidsgroepen is de eigen etnische cultuur in het dagelijkse handelen wel aanwezig in de vorm van 'stijl', maar is de Nederlandse samenleving altijd het referentiepunt (Penninx 1988). Ook uit zeer recent onderzoek blijkt dat allochtone jongeren helemaal op de Nederlandse situatie gericht zijn: zij willen liefst zo snel en zo volledig mogelijk integreren in de Nederlandse samenleving (Feddemma 1992).

Onze resultaten voor wat betreft allochtone ouders bevestigen al evenmin de veronderstelling van een kloof tussen allochtone ouders en hun kinderen, en evenmin de veronderstelling van een kloof tussen allochtone en autochtone ouders, danwel socialisatiemilieus. We konden natuurlijk geen rechtstreekse vergelijking maken tussen allochtone en autochtone ouders, gezien het ontbreken van de laatsten in de onderzoeksgroep. De houding c.q. opvattingen van de allochtone ouders op terreinen als opvoeding, onderwijshouding, sekserol, attitude etc. lijken niet enorm te verschillen van die van Nederlandse ouders (zie Peters 1992). Zeker niet als in aanmerking genomen wordt dat deze ouders vrijwel zonder uitzondering afkomstig zijn uit de zogenaamde laagste sociale milieus. De positie van allochtone ouders kan waarschijnlijk het beste vergeleken worden met die van vele Neder-

landse ouders uit de jaren zestig. Die werden geconfronteerd met nogal wat veranderingen in opvattingen en cultuur via hun kinderen, en zij hebben zich – vooral ook met het oog op het belang van hun kinderen – aardig aangepast in de afgelopen twintig jaar.

In ons onderzoek wordt overigens opnieuw bevestigd hoe weinig jongeren zich – met uitzondering misschien van het kostwinnersdenken – qua beroeps- en loopbaanperspectieven onderscheiden van hun ouders. Ook dat geldt in vrijwel dezelfde mate voor autochtone en allochtone jongeren. Het ontbreken van verschil op de door ons onderzochte terreinen tussen allochtonen en autochtonen betekent evenwel absoluut niet dat het in de inleiding geconstateerde probleem van de achterstand van allochtone jongeren ‘dus wel meevalt’. De verklaring voor deze achterstand kan echter volgens ons niet gevonden worden in een van autochtonen verschillende gezinssituatie of een cultuurverschil, verklaringen die overigens in het zogenaamde Minderhedendebat de boventoon voeren. Veeleer moet de verklaring gezocht worden in de maatschappelijke achterstandssituatie van de meeste allochtonen, een situatie waarin ook de meeste autochtone ‘arbeiderskinderen’ verkeren (Ceders in de tuin 1992).

Wij willen hier afsluiten met een opmerking over de relevantie van onze resultaten voor het begeleidingstraject. De geconstateerde kennisachterstand bij allochtone ouders (ook nog als hun kinderen al ouder zijn), gekoppeld aan hun duidelijke behoefte om een rol te spelen bij het opleidings- en beroepskeuzetraject van hun kinderen, is hier natuurlijk een belangrijk aanknopingspunt. Mogelijk is echter de beeldvorming bij diegenen die de begeleiding moeten verzorgen (o.a. decanen) over allochtone jongeren en gezinnen in dit verband nog wel een belangrijker punt voor de toekomst. Uit een eerste studie naar de beroepskeuzebegeleiding (Meijers 1991a) binnen het AJOA-project is naar voren gekomen dat het beeld van de allochtoon als ‘de ander’ sterk domineert bij veel professionals in de begeleidingssector. Vaak overigens uit goede motieven: de angst om te discrimineren en de angst om iemand te beledigen lijken elkaar vaak in evenwicht te houden. Het is echter juist het beeld van de allochtoon, als de in alle opzichten moeilijk bereikbare, dat iedere vorm van constructieve samenwerking al bij voorbaat moeilijker maakt. Onze resultaten indiceren dat allochtone jongeren en hun ouders in ieder geval graag bereikt willen worden en dat ze verder ook niet zoveel van ‘ons’ verschillen als we geneigd zijn te denken.

Noot

1. Het AJOA-onderzoek wordt gefinancierd door de Arbeidsvoorzieningsorganisatie, het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en de Stichting Kinderpostzegels Nederland.

Geraadpleegde literatuur

- Bilden, H. (1980), *Geslechtsspezifische Sozialisation*. In: K. Hurrelmann en D. Ulich (red.), *Handbuch der Sozialisationsforschung*. Beltz, Weinheim.
- Buiks, P.E.J., en M. de Rooi (1982), *Rastas in Babylon. Onderzoek naar een randgroepering van Surinaamse jongeren*. Rijksuniversiteit, Utrecht.
- Ceders in de tuin* (1992), Rapportage van de Commissie Allochtone Leerlingen in het Onderwijs. SDU, 's-Gravenhage.
- Delphiconsult (1992a), *Participatie Onderwijs en Arbeid. Toekomstvisie Turkse gemeenschap*. Turkse Adviesraad Amsterdam, Amsterdam.
- Delphiconsult (1992b), *Integratienota van de Marokkaanse gemeenschap. Visies op Onderwijs en Arbeid, Preventie en Participatie, toegespitst op de toekomstkansen van jongeren*. KMAN, Amsterdam.
- Feddema, R. (1992), *Op weg tussen hoop en vrees. De levensoriëntatie van jonge Turken en Marokkanen in Nederland*. Van Arkel, Utrecht.
- Friebel, H., H. Epskamp, R. Friebel-Beyer en S. Toth (1988), *Jugendliche in den 80-ern: Du hast keine Chance, nutze sie. Entwurf einer Dokumentation aus der Hamburger Jugendstudie*. Unveröffentlichtes Manuskript. Hamburg Hochschule für Wirtschaft und Politik.
- Friebel, H. (1990), Partnerschaften, Familiengründung und Freizeitverhalten. In: H. Friebel (red.), *Berufsstart und Familiengründung – Ende der Jugend*. Westdeutscher Verlag, Opladen, p. 81-102.
- Gottfredson, L.S. (1981), Circumscription and Compromise: A Developmental Theory of Occupational Aspirations. *Journal of Counseling Psychology [Monograph]* 28 (4), 545-579.
- Kabinetstandpunt WRR-rapport Allochtonenbeleid* (1989). Tweede Kamer 1989-1990, 21 472, nr. 2.
- Linden, F.J. van der en Th.A. Dijkman (1989), *Jong zijn en volwassen worden in Nederland. Een onderzoek naar het psychosociaal functioneren in alledaagse situaties van de Nederlandse jongeren tussen 12 en 21 jaar*. Hoogveld Instituut, Nijmegen.
- Meijers, F. (red.), (1989), *Jongeren op weg. Eerste onderzoeksverslag uit het project 'Jongeren en Arbeid'*. RUL/Andragogiek, Leiden.
- Meijers, F. (1991a), *Allochtonen en beroepskeuze. Een vergelijkende literatuurstudie*. Raad voor Studie- en Beroepskeuze, Rijswijk.
- Meijers, F. (1991b) *Van kiezen en gekozen worden. Grenzen en mogelijkheden van beroepskeuzebegeleiding*. In: R. Spijkerman, A. Vincken en M. Weekenborg (red.), *Handboek Studie- en Beroepskeuzebegeleiding*. Samsom/H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn.
- Meijers, F. (1992a), *Een werkend perspectief? Allochtone jongeren, hun ouders en arbeid*. Delphiconsult, Amsterdam.
- Meijers, F. (1992b) *Ouder en wijzer. Allochtone ouders en beroepskeuze*. Delphiconsult, Amsterdam.
- Meijers, F., en P. Cuyvers (1992), *Lezing op het symposium Gezinsonderzoek*. Nijmegen.
- Meijers, F., H.J. van Houten en F.D. von Meijenfildt (1993), *Ingepast of aangepast? Loopbaanstrategieën in etnisch perspectief. Een vergelijkende studie naar jongeren en hun ouders*. Delphiconsult, Amsterdam.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken (1983), *Minderhedennota*. Tweede Kamer 1982-1983, 16 201, nr. 21.
- Penninx, R. (1988), *Minderheidsvorming en emancipatie. Balans van kennisverwerving ten aanzien van immigranten en woonwagengebwoners*. Samsom, Alphen aan den Rijn.

- Peters, E.W. (1992), *Veranderingen in de jeugdfase van meisjes. Generaties vergeleken* (diss.). DSWO, Leiden.
- Rooijen, E. van, en H. Guit (1990), De jeugdfase binnen 'het levensperspectief' van jongeren. *Comenius* 10 (4), 450-464.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (1985), *Jongeren in de jaren tachtig*. SCP, Rijswijk.
- Weeda, I. (1988), *Vriendschap in beweging*. De Haan, Houten.
- Wermölder, H. (1986), *Van vriendenkring tot randgroep. Marokkaanse jongeren in een oude stadswijk*. Het Wereldvenster, Baarn.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (1989), *Allochtonenbeleid*. Rapporten aan de Regering nr. 36. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.